

İmam-ı Nevevî'nin *Riyazü's-Salihîn* Adlı Eserindeki Ahlâk Konulu Hadislerin Değerler Eğitimi Açısından Tahlili

Müşerref ÖZTÜRK¹

Öz

Değerler eğitimine olan ihtiyacın gün geçtikçe artması, din eğitimcilerinin dikkatini çekmekle beraber bu alandaki çalışmalar gün be gün ivme kazanmaktadır. Bu çalışmada hadis kitapları arasında önemli bir yere sahip olmasının yanında oldukça da yaygın olan, kaynak eser olarak da kabul edilen Nevevî'ye ait *Riyâzü's-Salihîn* adındaki hadis kitabında yer alan ahlak içerikli hadisleri kritize edilmiştir. Çalışmada amaç, söz konusu eserdeki ahlaki konuları işleyen hadislerin rivayet şeklinde hangi metotlara ağırlıklı olarak başvurulduğunu ortaya koymaktır. Yapılan inceleme sonucunda hadislerde, anlatım, örnek olay incelemesi, soru cevap ve nasihat etme metotlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in soyut konular ile üst düzey konuları somut örneklerle ve uç kavramlarla ilişkilendirerek dikkatleri çektiği, bunun yanında daha kolay anlaşılacak konularda sohbet şeklinde anlatım yoluna gittiği görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Eğitim-Öğretim Metotları, İmam-ı Nevevî, Riyazü's Salihîn

Analysis of Hadiths on Ethics in Imam al-Nawawî's *Riyaz al-Salihîn* in terms of Values Education

Abstract

The increasing need for values education attracts the attention of religious educators and studies in this field are gaining momentum day by day. In this study, the moral hadiths in the hadith book *Riyâz al-Salihîn* by al-Nawawî, which has an important place among the hadith books and is also widely accepted as a source work, have been criticized. The aim of the study is to reveal which methods are predominantly used in the form of narration of the hadiths dealing with moral issues in the aforementioned work. As a result of the analysis, it was determined that narration, case study, question and answer and advice methods were used in the hadiths. It is seen that the Prophet drew attention to abstract and high-level issues by associating them with concrete examples and extreme concepts, as well as the way of narration in the form of conversation on issues that are easier to understand.

Key words: Religious Education, Values Education, Educational Methods, Imam al-Nawawî, Riyaz al-Salihîn

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi - Yalova Üniversitesi, muserefozturk5454@gmail.com, ORCID: 0009-0007-6124-3304

Giriş

Birey ve toplum açısından eğitimin oldukça kapsamlı bir faaliyet olduğu bilinmektedir. Kültür aktarımı gibi önemli bir misyonu üstlenen bu faaliyet, ferdin yeteneklerini ve doğuştan getirdiği özellikleri belirleyip; onları olumlu manada geliştirmeyi gaye edinmektedir.² Bu anlamda eğitimde verimi ve kalıcılığı arttırmada metotların etkisi son derece önemlidir.

Din eğitimi faaliyetlerinde etkinliği artırma adına hangi metotlarla hangi konuların işleneceği hep merak konusu olmuştur. Bu amaçla, sahasında meşhur, kaynak eser olarak kabul görmüş Nevevî'nin ömrünün en verimli yıllarında yazdığı Riyazü's-Salihîn'deki ahlak konulu hadislerden örnekler sunulmuştur. Hicrî 631'de Dımeşk civarında bulunan Nevâ'da doğan İmâm-ı Nevevî, önce tıp tahsili görüp sonrasında dini ilimler tedris etmiştir. Çalışmaya kaynaklık eden eseri kırklı yaşlarda kaleme alan müellif, söz konusu eserin dışında da pek çok eser telif etmiştir. Onlardan bazılarının isimleri şunlardır: *Erbâîn'ün-Nevevî*, *Minhâc*, *İrşâd*, *Tabâkat-ı Fukâha*'dır. En meşhuru olan *Riyâzü's-Salihîn* adlı eseri 18 ana kısım ve yaklaşık 400 babtan oluşmaktadır.³ Bu eserdeki ahlâkla ilgili hadisleri değerlendirirken hadislerin naklinde en çok başvurulan metotlara örnek verilerek çalışma sınırlandırılmıştır.

Literatüre geçmiş eğitim öğretim metotlarının başında takrir diye de bilinen anlatım metodu gelmektedir. Bu metot, öğretene merkeze alan; öğreneni pasif kılan; bir yöntem olması hasebiyle çok da makbul görülme de sıklıkla başvurulan metot olma özelliğini sürdürmektedir. Klasik öğretim yolu olarak görülen bu metot, öğretilmek istenen konu örneklerle zenginleştirildiğinde daha etkili bir metoda dönüşmenin yanı sıra temel bilgilerin kısa sürede aktarımına da fırsat tanıdığı için olumsuz anlamda eleştiri almasına karşın rağbet görmeye devam eden bir metottur.⁴

Hadislerde yer alan bir diğer metot ise örnek olay incelemesi metodudur. Bu metot, öğrencilerin ilmî ve ahlâkî mevzuları örnek teşkil edecek vakiâlar üzerinden inceleme yapma fırsatı tanıyarak onlara daha iyi anlama ve kavrama imkânı sağlamaktadır. Öğrencilerde karar verme yetisini geliştirmesi; çevresiyle olan teması kuvvetlendirmesi açısından da önemli bir yere sahip olan yöntemlerden biridir.⁵

Din eğitim-öğretimi metotları arasında İbn Sinâ'nın eğitim metotları arasında yer alan nasihat etme yöntemi de hadislerde kullanılmıştır. Nasihat yoluyla söze ve fiile yön vermenin hedeflendiği bu metot, genellikle insanda müspet tesir oluştursa da kimi zaman fert üzerinde menfi tepki de oluşturabilmektedir. İşte bu noktada eğitimci, hassas ve dikkatli olmalıdır.⁶ Binâenaleyh bir eğitimci, nasihat edeceği konuda seçici olduğu kadar nasihat verirken sergilediği tutuma, beden diline özen göstermelidir.

Hadislerde kullanılan bir diğer metot ise soru-cevap metodudur. Bu yöntemle öğretilmek istenen konular, öğrenciye soru şeklinde yöneltilerek alınan cevaplara göre öğretimin içeriği ve süreci belirlenebilir. Öğrencide zihnî melekeleri kuvvetlendirmeye; öğrenme faaliyetlerinin aşamalarından olan kavrama, bilgi, sentez, analiz, uygulama, değerlendirme şeklindeki öğrenim faaliyetlerine de katkısı yüksektir.⁷

Anlatım yöntemiyle zikredilen şu hadis-i şerif bize örnek teşkil edecek bilgiler vermektedir: "*İşlenen ameller niyetlere göre anlam kazanır. Kişi yaptığı işin karşılığını niyetine elde eder. Kimin niyeti Allah'a ve elçisine ulaşmak, onlara hicret etmekse, kazanacağı sevap da Allah'a ve elçisine ettiği hicretin sevabıdır. Her kim de elde edeceği bir menfaate veya evlenmeyi*

² Halis Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş* (İstanbul: Şule Yayınları, 1995), 16-18.

³ İmam-ı Nevevî, *Riyazü's-Salihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, çev. M. Yaşar Kandemir vd. (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), 1: 70.

⁴ Beyza Bilgin - Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ankara: Gün Yayınları, 2000), 120-121.

⁵ Bilgin - Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, 149-151.

⁶ Abdurrahman Dodurgalı, *İbn Sina Felsefesinde Eğitim* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995), 171-178.

⁷ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990), 249-253.

ÖZTÜRK

İmam-ı Nevevî'nin Riyazü's-Salihîn Adlı Eserindeki Ahlâk Konulu Hadislerin Değerler Eğitimi Açısından Tahlili

arzuladığı bir kadına kavuşma amacıyla yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret niyetine göre karşılık bulur.”⁸

Ashâb-kirâmdan biri, Ümmü Kays isminde bir hanımla evlenmeyi ister. Ancak Ümmü Kays o sıralarda Medine-i Münevvere'ye hicreti amaçlamaktadır. Bu nedenle kendisi ile evlenmeyi düşünen sahâbîden olan o kişiye niyetinde ciddî ise Medine'ye birlikte göç etmeyi ve orada evlenebileceklerini önerir. Mekke'deki mevcut düzenini pek de bozmayı arzulamayan o kişi, Ümmü Kays ile evlenmek arzusuyla Medine'yi göç etmek zorunda kalır. Duruma vakıf olan sahâbîler, Ümmü Kays için hicret eden anlamına gelen “Ümmü Kays'ın muhaciri” diye şakalaştıkları o sahâbînin hicret edenler gibi sevap elde edip etmediğini sorgularlar. O esnada Hz. Peygamber, söz konusu hadisle meseleyi aydınlatıp her kişinin niyeti ölçüsünde sevap elde edeceğini bildirmiştir.”⁹

Örnek verilen bu hadiste, anlatım metodunun tercih edildiği görülmektedir. Bu metot, özellikle soyut konuların aktarımında etkilidir. Takrir yöntemi diye de bilinen anlatım metodu, muhatabı bilgilendirme amacıyla sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Niyet mevzusu da gayet soyut olduğu için hadis, anlatım yöntemiyle zikredilmiştir. Eğitimcilerin burada dikkat etmesi gereken husus, öğrencinin zihin ve duygu dünyasına inerken onun takındığı tavırların ardındaki sebebi yakalamak olmalıdır. Yine öğrenciye bu prensibi kazandırırken ön yargının zararını, empati yapmanın iletişimdeki önemini kavratmayı hedef edinmek gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in bir mevzuyu kavratırken örnek vakıa üzerinden de talim gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki hadis örnek verilebilir: Hz. Peygamber'in bildirdiğine göre, *geçmiş ümmetlerden üç kişi yolculuğa çıkarlar, istirahat etmek amacıyla bir mağaraya girerler. Ancak çıkmak istediklerinde mağaranın ağzının bir kaya parçasıyla kapandığını fark ederler. Çaresizlik içerisinde birbirlerine bakışarak çözüm arayışına girerler. Nihayetinde kendilerince en salih olduğunu düşündükleri bir amellerini vesile kılarak Hz. Allah'a yalvarmanın kendilerini bu durumdan kurtarmaya sebep olacağına inanırlar. Her biri daha önce sırf Allah rızasını gözeterek, arzularından vazgeçerek ya da önceliği şahsına ve yakınlarına değil sadece Allah'ın hoşnutluğuna vererek yapmış olduğu amelleri sayarak dua ederler. Duaları kabul olur ve mağaranın ağzındaki kaya kalkar. Bu kişiler de böylece selamete kavuşurlar.*¹⁰

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, konunun önemini örnek bir olay üzerinden kavratmaya çalışmıştır. Örnek olay dikkatleri toplamada ve yaşamla bağlantıyı kurmada, çıkarılacak dersleri kavramada, etkili bir yöntemdir. Dolayısıyla eğitimcilerin bu metoda daha çok soyut değerlerimizi verirken başvurmaları yerinde olacaktır.

Din eğitim-öğretim metotları arasında yine sıklıkla kullanılan bir diğer metot da İbn Sinâ'nın önerdiği nasihat etme metodudur: Hz. Peygamber, Allah'a ve ahirete iman eden kimsenin misafire ikramda bulunması gerektiğini ve yine bu müminin akrabasına da iyilik etmekten geri durmamasını tavsiye ederken ya güzel söz söylenmeli ya da sukût edilmeli buyurmuştur.¹¹

Günlük yaşamdaki durumları, beşerî ilişkileri belirlerken Müslüman olarak belli bir ölçü, belli bir seviye edinilmelidir. Dolayısıyla bu kazanımın elde edilmesi için görüldüğü üzere Hz. Peygamber, nasihat etme metodunu tercih etmiştir. Zira öğretimin kalıcı bir iz bırakması için can alıcı örneklerle ve ehem-mühim ilişkisi kurmaya ihtiyaç vardır. Bu hadisten ve kullanıldığı metottan yola çıkarak eğitimciler, nasihat etme metodunu tabiatına uygun kullanarak eğitimde verimliğe katkıda bulunabilirler.

Bazen de hadislerin rivayetinde sebep olan durumlar Ashâb-ı kirâm'ın merak ettikleri konuları Hz. Peygamber'e yöneltmeleridir. Efendimizin verdiği cevaplarla tatmin olan Ashâb birlikte oluşturdukları ilim ortamında Hz. Peygamber'den istifade etmişlerdir. Nitekim eğitimciler gerek soru sorarak gerekse kendilerine yöneltile sorulara cevap vererek de bu

⁸ İmam-ı Nevevî, *Riyazü's-Salihîn*, 1:113.

⁹ İmam-ı Nevevî, *Riyazü's-Salihîn*, 1: 119-120.

¹⁰ İmam-ı Nevevî, *Riyazü's-Salihîn*, 1: 169-171.

¹¹ İmam-ı Nevevî, *Riyazü's-Salihîn*, 4: 175.

yöntem yoluyla öğretim faaliyeti gerçekleştirebilirler. Buna örnek olarak aşağıdaki hadisi değerlendirebiliriz: *Allah Resûlü'ne, insanın cennete girmesine en çok ne vesile olur şeklinde soru yöneltilmiştir. Cevaben Peygamberimiz bunun Allah'dan sakınma ve güzel ahlak olduğunu buyurmuştur. Aynı şekilde cehenneme götürenin en çok ne olacağı sorulduğunda da ağzın ve cinsel uzvun olduğunu bildirmiştir.*¹²

Sonuç

Nevevî'nin meşhur hadis kitabı olan Riyazü's- *Salihîn*'deki ahlâk konulu hadislerinden örnekler üzerinden eğitim-öğretim metotları açısından yapılan tahlil, Hz. Peygamber ve ashâbı mütalaa ettikleri konuları farklı farklı yöntemlerle ele aldıklarını göstermektedir. Kimi zaman yaşanmış bir olaydan hareketle; kimi zaman da soru-cevap şeklinde bilgilenme yoluna gitmişlerdir. Bu da bize eğitimin tekdüzeliği kaldırmadığını; zamana, zemine, kişiye ve duruma göre farklı izah tarzlarına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in soyut konular ile üst düzey konuları somut örneklerle ve uç kavramlarla ilişkilendirerek dikkatleri çektiği, bunun yanında daha kolay anlaşılacak konularda sohbet şeklinde anlatım yoluna gittiği görülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; çağımız, teknoloji ve iletişimde hızlı bir gelişim seyri göstermektedir. Bundan dolayı bilgiye kolay ve süratle ulaşılmaktadır. Takdir edilir ki bu ulaşımın hızı, kişide edindiği bilgiyi içselleştirme olanağı sunmamaktadır. Zira eğitimde rol model olmak, bilgi ve davranışın kazanımında vazgeçilmez bir unsurdur. Bu bağlamda rol model olan eğitimci kadar başvuru metotların seçimi ve uygulanması da son derece önem arz etmektedir. İşte bu noktada din eğitiminin ilk muallimi olan Resul- i Ekrem Efendimizin hayatının her noktasında bize örnek olduğu gibi çalışmadaki amacı oluşturan eğitim metotları hususunda da örnekliğini bir kez daha dikkatlere arz etmekte fayda vardır. O'nun hadislerinin tahlili, metot ve konu ilişkisini kurmada bizlere ışık tutmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ayhan, Halis. *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Şule Yayınları, 1995.
- Bilgin, Beyza- Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Gün Yayınları, 2000.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Dodurgalı, Abdurrahman. *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2000.
- İmam-ı Nevevî, *Riyazü's Salihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*. çev. M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfü Çakan, Raşit Küçük. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.

¹² İmam-ı Nevevî, *Riyazü's Salihîn*, 3: 707.